

๑๓. นครกัณฑ์

ความสมเด็จพระปฐมยุทธิยชาติโนรส

คํ์ สุตฺวา มหาสตุโต บัฏรา สทุธิ	สลลปฺนุโต อิมํ คาถมาห:
ธมฺเมน รชฺชํ กาเรนคํ	รฏฺฐา ปุพฺพาชยิตฺถ มํ
ตฺวญฺจ ชานปทา เจว	เนกมา จ สมากตา.
ทฺถกฺกญฺจ หิ โน ปุตฺต	ภฺนุหจฺจํ กคํ มยา
โยหํ สิวินํ วจนา	ปุพฺพาเชสิ อทุสฺกํ.
เยน เกนจิ วณฺเณน	ปิตุํ ทฺถุขํ อฺตุพฺพเห
มาตุํ ภกีนียา จาปี	อปี ปาณเห อตฺตโนติ.

เดิน (๑) คํ์ สุตฺวา มหาสตุโต สมเด็จพระมหาสัตว์ชาติดิยาธิเบศร์
เวสสันดร เมื่อได้ทรงฟังฝูงชนมาทูลวิงวอนอาราธนา จะให้ลามนวงนาในสมบัติ
บัฏรา สทุธิ สลลปฺนุโต จึงกราบทูลแต่พระเอกกษัตริย์ลัญชัยชนกาธิราช
ว่า ^{ขึ้น} ธมฺเมน รชฺชํ กาเรนคํ เมื่อข้าพระบาทดำรงรัตนราชย์มไหศวรรย์
โดยทศพิธราชธรรมประเพณี ตฺวญฺจ ชานปทา เจว ดังฤฯพระร่วมเกล้า
กับชาวสี่พันนิคมชนบท สมากตา ประชุมชวนกันพร้อมหมดมาเนรเทศ ให้
พระลูกจากนคเรศมาแรมไพร บัดนี้มาอาราธนาให้คืนเวียงชัยเสวยสิริสมบัติ
คุณนี้ไม่ควรแก่เหตุอันเคืองขัดแต่ทนนหลัง

เมื่อท้าวเธอได้ทรงฟังจึงตรัสปลอบประโลมพระโอรส เพื่อจะให้อดโทษ
โปรดประภาษว่า ปุตฺต ทูกรพ่อผู้เอกอัครชาติเฉลิมวงศ์ สิวินํ วจนา
พระบิดานี้มาลุ่มหลงเชื่อคำชาวพระนคร ปุพฺพาเชสิ อทุสฺกํ จึงมาขับ

พระหน่อเนรเศรษฐ์ราชอุทรผู้เนียรโทษ **ภูนหจจ** กระทำให้เสื่อมสูญเสียประโยชน์
 วุฒิอันตราย **ทุกกฏ** ก็เป็นกรรมอันหารุณกำลังร้ายวิปริตผิดอยู่แล้ว อนึ่ง
 ธรรมด่าว่าลูกแก้วเกิดกับอกยกอย่างอภิชาติเช่นนี้โยรส **ชีวิต ปริจจุชิตวา**
 ย่อมจะเสียสละชนมชีพแทนทดสรวงคุณพระชนกชนนี โดยกิจกตัญญูทเวที
 ทางธรรมวิเศษ **ปีตุ ทุกบิ อุกพพเพ** จะพึงบ่าบัดเสียซึ่งทุกขทเวชของ
 พระบิดามาตุราช ทั้งพระวงศาคณาญาติราชประยูร **ตสุมา โทถ์ ออกตวาน**
 เหตุฉะนั้น พ้อจงดับอาตุรตวงกมลพิโรธ อดโทษานุโทษแก่พระบิดร ทั้งแสน
 เสนาประชากรชาวพิชัยเขต **อิสสิงคิ นีหริตวา** เชิญพ้อเปลื้องเครื่องดาบส
 เพศผนวชไพร **ราชเวถ์ คณห** จงทรงซึ่งชัตติยวิสัยเสวยสวรราชธิปไตย
 เป็นปิ่นสีพีบุรีรัตนราชพารา ตามคำของพระบิดานี้เถิด.

เดิน (๒) **โพธิสคโค** สมเด็จพระบรมโพธิสัตว์ศรีวิสุทธิเทพงค์
 มีพระกมลจำนงจะครองสิริสมบัติ จึงขอพรแต่สมเด็จพระหัตถเทเวศ ข้อที่ทูล
 ทัดชัตพระบิดุเรศราชานรินทร์ ด้วยเกรงประชานจะชวนกันดูหมิ่นว่าพระทัยเบา
 ไม่หนักหน่วง จะล่วงเข้ามายินร้าย จึงทูลสนองโดยคลองชัตติยวิสัยบายตั้งนี้
 เมื่อสมเด็จพระจอมพิภพสีพีตรีสารารณาดังทศดิยวาร ก็รับพระราชโองการว่าสาธุ
 แล้วมิช้า ^{ขึ้น} **สกุจิสหสสา** ขณะนั้นหมู่ภิกษุมหาตย์สหชาติทั้งหกหมื่น รู้ว่า
 ท้าวเธอรับอารณาจะลาผนวชคืนเข้านครศ ต่างคนก็ชวนกันน้อมเกศกราบ
 บังคมทูล ว่าข้าแต่เนนทร์สุรศรีสมมุติวงศ์ **นุทานกาโล** กาลนี้ก็ควรจะเสด็จ
 ไสรจสรสกุคนธวาริน ชำระพระสรระมลทินในสกลกาย ท้าวเธอจึงตรัสว่า
 ท่านทั้งหลายจงยับยั้งหน่อยหนึ่งก่อน **ปณณสาลิ ปวิสิตวา** แล้วเสด็จบทธ
 เข้าสู่อาศรมสถาน **โอมุณจิตวา** จึงเปลื้องเครื่องดาบสบริวารเรียงลำดับไว้
 ทรงเศวตภูษิตผ่องใสตั้งสีสังข์บริสุทธ์สะอาด แล้วเสด็จยุธาตริยังหน้ามุขพระ

บรรณศาลา จึงทรงพระจินตนาในพระทัยว่า **อิหฺมึ ฐานํ** โอิพระอาศรมบนนี้
 ไชรั เป็นที่อาศรมะได้สืบสร้างศีลบารมี นับได้เก้าเดือนกับสิบห้าราตรีเป็นกำหนด
 ได้ทรงประพาศพิภพพรตพิริ้วผาน บำเพ็ญมกุฏทานอันยอดยาก เสียสละภริยา-
 บุตรบริจาคนเป็นมัทศจรรย์ พันพสุธานี้ก็มาบันลือลั่นทั่วสกลโลก นับวันแต่
 จะวิโยคจำไกล ^๑ [โอิพระอาศรมศาลาลี้และเลื่อมฟ้า ตั้งแต่บัดนี้จะโรยราแรม
 นีราศ ใครเลยจะมาแผ้วกวาด เสียตายเอ๋ยแต่อวาสหว่างจกรม ทั้งแท่นที่
 ประทมศิลาแก้ว นับวันแล้วแต่จะจำไกล โอิพระอาศรมจะประลัยด้วยเพลิงป่า
 ทั้งฝูงสัตว์นานาจะยื้อแย่ง จะยับเยินทั่วทุกหนแห่งเห็นเวทนา] ทรงพระอาลัย
 ในพระบรรณศาลามีใครจะนิราศ **ปทกฺขิณํ กตฺวา** แล้วกระทำประทักษิณ
 พระอาวาสสันตติวาร ถวายทศนักษโมธานด้วยเบญจางคประดิษฐ์ แล้วเสด็จ
 สถิตยังหน้ามุขพระอาศรม ทรงพระปรีดาภิรมย์ราชหฤทัย ด้วยสมดังพร
 สหัสสนัยนั้นแล.

ตโต เวสุสฺนุตโร ราชา	โรชชุลฺลํ ปวาทฺหิ
โรชชุลฺลํ ปวาทฺหฺวา	ราชเวสมฺชารยิ.
(ตมตฺถํ ปกาเสนฺตโต สตฺถา อห)	
สีสํ นฺหตา สฺจิวฺตฺถา	สพฺพภกรณฺภูสิโต
ปจฺจยิ นาคมารุฑฺห	ขคฺคํ พนฺธิ ปฺรนฺตปํ.
ตโต สฏฺฐิสฺสทฺสฺตานิ	โยธินอ จารุทฺสฺสนา
สทฺชาตา ปฺริกริสุ	นนฺทยนฺตา รเถสภํ.
ตโต มทฺทีปํ นฺหาเปสฺสุ	สิวิกณฺณา สมากตา
เวสุสฺนุตโร ตํ ปาเลตุ	ชาติ กณฺหาขินา จุโก
อโถปํ ตํ มหาราชา	สณฺชโย อภิริกฺขตฺตุติ.

๑. ความในวงเล็บนี้ ว่าเป็นความสมเด็จพระปรमानุชิต ทรงแทรกที่หลัง

เคน (๓) **ตโต** เมาะ **ตทนนตรี** ในลำดับนั้นหมู่ภิกษุมหาตย์
 ราชมนตรี หึ่งแสนสุรเสนีในนอกตำแหน่ง ก็เร่งรัดจัดแจงตามกระทรวง สำหรับ
 พระราชพิธีทั้งปวงทุกประการ **ขึ้น** **กปฺปกา** ฝ่ายชาวพนักงานเครื่องต้น
 ก็ถวายเจริญพระเกศมีสสุมงคลควรแก่ราชกิจ แล้วเชิญบรมบพิตรสรองพระ-
 กระยาสนาบ อันปรุงด้วยสุคนธ์ธารกกลิ่นตลบ ชำระพระสรีราพพุ่มขจร
สพฺพากรณภูสิตโต แล้วทรงเครื่องสิริราชวตถาวรณพิจิตรจำรัส อันล้วนแล้ว
 ด้วยสัตตัตตนาภาค งามดั่งองค์สมเด็จพระจักรพรรดิเทวราชอันเรืองเดช **ราชเวส-**
ธารยิ ทรงเสวยขัตติยเวศวิสุทธีวงศ์ จึงสมเด็จบรมบิตรงศ์ราชชนรินทร์ ก็
 อัญเชิญพระเอกอัครบิดรหรือคฤยโอรส อันรุ่งเรืองด้วยดิเรกยศราชศฤงคาร
 เสด็จขึ้นสู่อุทุมพรสาขาพิมานอันเลิศแล้ว สถิตเหนือพระที่นั่งบัลลังก์แก้วกาญจนมณี
 เบื้องบนรัตนราชอันโอภาส ประดับด้วยเบญจพิชราชกกุธภัณฑ์ สรรพราชู-
 ประโภคพร้อมเสร็จ **อภิสิทธิ์จิสฺสุ** จึงอภิเษกสมเด็จพระหน่อเนเรศวร์ เป็นบรม
 ขัตติยศยอตมมนุษย์นิกร ผ่านพระพิชัยเชตุรคตาราชย์ แทนองค์สมเด็จพระ
 ชรินทร์ชนกนาถในเศวตฉัตร สืบเสวยสรวรยาศิปัตย์เป็นประชาชน ท้าวสกุลพิภพ
 สี่พี แล้วถวายมูรธาภิสิทธิ์วารีแก่บรมกษัตริย์ สรงด้วยสังข์ทักษิณาวัฏวิชัยมงคล
 แลสังข์สุวรรณหิรัญวิมลทั้งสามประการ ท้าวเธอก็อุปด้วยพระเกียรติยศไพศาล
 สุดซึ่งจะพรรณนา เมื่อทอดพระเนตรในทิศานุทิศใด ก็ชลิกรไสวอยู่เคียงราช
มุขมณฑลิกา ขณะนั้นหมู่ทิวาชาติราชบุโรหิต ผู้เชี่ยวชาญชำนาญนิติไตรเพท
 ก็โอมอ่านนิศวรรเวทวิชฌมนต์ อวยศรีสวัสดิ์มงคลถวายชัย **ตฺริยานิ ปคฺคณฺหิสฺสุ**
 ชาวพนักงานก็ประโคมฆานโขมโหระทึก ทั้งดุริยางค์ก้องกึกแตรสังข์ เสียงฆ้อง
 กลองประเนงเนียรนาท สะเทือนท้องวานาวาสหิมวันต์ **เมฆนิคฺมิโส** **วिय**
 คุจสำเนียงอันสนั่นในท้องมหาสมุทร **อมจฺจา** ฝ่ายภิกษุมหาตย์ราชบุรุษ

เสวกากร ก็ตกแต่งพระยาปัจจุณฺชรวศตคช ประดับด้วยหัตถ์ตาลงกตกาญจนามัย
ประทับเทียบยังเกษชัชคอรับเสด็จ

โพธิสตโต ส่วนพระบรมหน่อสรพรเพชญ์โพธิพงค์ ก็สอดสะพัก
พระแสงขรรค์ธำรงวราวุธวิเศษ **ปรนตป** อาจมล้างอรินทร์ปราชเยศท้าวทิศภาภาค
นาคมารุฑ เสด็จทรงมงคลรวัดนาคนาเคนทร์ อันเป็นบรมอัครกษेत्रา-
อาสน์ **สถุธิสทสฺสนิ** ฝ่ายมุขมาตย์สหชาติทั้งหกหมื่น ก็ชวนกันชมชื่นปรีดา
ต่าง ๆ ประดับกายาด้วยสุภาภรณ์ มีอาวุธประจำกรณวันทุกคน **ปริกริสุ** ก็แวด
ล้อมพระจอมภพสกลมกุฎเกษศรัย **สีวิกฤณา** ฝ่ายอนเอนองค่นาวีรัตน์
ราชกัญญา ก็เชิญเสด็จพระสร้อยสุณิสามัตรีศรีอัครเรศ ให้ลาตาสินีเพศผนวช
ไพโร นุหาเปสุ แล้วโสรจสรงเสวคณธมัลยอุทกธราฯ ช่วยกันขัดสีพระกายา
ยอดเขาวมัลย์ แล้วทรงบรวรดาลังการวิไลเลิศ ต่าง ๆ ก็อวยศรีสวัสดิ์ประเสริฐ
ประสิทธิพร ให้เสวยสุขสดาวรรายเทวษ สรรพทุกขภัยพิบัติเหตุอย่าแผ้วพาน
จงมีพระบวรสันดานชื่นชมด้วยบรมญาติ ทั้งสมเด็จพระชนกนาราชสามี แลพระ
กัณหาชาติสองกษศรัย อย่างรู้มีพระทัยโหมนัสแห่งกัน จงทรงสมศีลโมสร
เกษมสันต์สารภิมย์ ด้วยมหามิตรธรรมโมตมเป็นนรินทร์ ในพระนครนี้แล้วแล.

(ตมตฺถิ ปกาเสนฺโต สตุถา อห)

อิทญจ ปจฺจยํ ลทฺธา	ปฺพุเพ กิเลสมตฺตโน
อานนฺทึ อจฺจริสุ	รมณฺเเเย คิริพฺพเช.
อิทญจ ปจฺจยํ ลทฺธา	ปฺพุเพ กิเลสมตฺตโน
อานนฺทึ วิตุตา สุมนา	ปฺตุเต สงฺกมฺม ลกฺขณา.
อิทญจ ปจฺจยํ ลทฺธา	ปฺพุเพ กิเลสมตฺตโน
อานนฺทึ วิตุตา ปตีตา	สหา ปฺตุเตหิ ลกฺขณา.

เอกกตฺตา ปุเร อาสี	นิจฺจํ ถนฺทิลสายนี
อิติ เมตํ วตํ อาสี	ตุมฺหิ กามา หิ ปุตฺตกา.
ตํ เม วตํ สมิทฺทชฺช	ตุมฺहे สงฺอมม ปุตฺตกา,
มาตุชฺฌี ตํ ป่าเลตุ	ปีตุชฺฌี จ ปุตฺตกา
อโถปี ตํ มหาราชา	สณฺชโย อภฺรฺกฺขตุ.
ยงฺกิญฺจิจฺฉิ กตํ ปุณฺณํ	มยฺหณฺเจว ปีตุจฺจ เต
สพฺเพเน เตเน กุสฺเลน	อชโร อมโร ภาวตี.

เดิม (๔) **ภิกษเว** ตูกรสงฆ์ผู้ทรงศีลสังวรวิเศษ **อุโภ ขตฺติยา** อันว่าบรมชตฺติเยกทั้งสองพระองค์ คือสมเด็จพระเวสสันดรพงศ์พิสุทธิเทวราช แลพระเอกอัครองคฺนาคณาภุมฺหิตรีสุนทรเทพกัญญา **อิทญฺจ ปจฺจยํ ลทฺธา** ท้าวเธอมาได้ค้ำครองสิริสมบัติ สืบเสวยบวรเศวตฉัตรเฉลิมวัง **ปพฺเพ** **กิเลสมตฺตโน** จึงทรงพระอนุสรณ์ค้ำนึ่งถึงความหลังตั้งแต่บรรพชิตเพศ เสวยทุกขทเวษในกลางไพร บัดนี้กับบริบูรณ์ไปด้วยมโหศุริยตฤงคาร ควรที่จะ เบิกบานทั่วพระธรณี **อาณนฺทเกริญฺจาราเปตฺวา** จึงให้เอานันทเกียรอัน วิจิตรด้วยพิพิทกกาญจนลตามาศ ไปตีป่าประกาศแก่มหาชน ในเว้งหว่าง วนาสนชฺคิษเรศประเทศวงกต ว่าบัดนี้พระเอกอัครปีโยรสราชสุริยวงศ์ เสด็จ ค้ำครองพิภพดำรงตั้งก่อนเก่า พระราชอาณาจักรเป็นของพระลูกเจ้าตั้งแต่นั้นไป **อาณนฺทียํ อาจริสุ** ให้จตุรงคเสนาในนิกรประชา เล่นอาณนฺทมทามทรสพ ค้ำรบตติยวาร เสียงนี้ก็เอิกเกริกสะเทือนสะท้านวนาวาส

^{ขึ้น} **ลกฺขณา** อันว่าสมเด็จพระยอดเยาวมาลัยมาศมกุฎคณานาง อัน ทรงสุภลักษณ์ะสรพางค์วิไลเลิศ เมื่อประสพพระโอรสประเสริฐสองกุมารา ก็ทรงพระโสมนัสปรีดาด้วยพระหน่อษัตริย์ จึงมีพระเสาวนีย์ตรัสปลอบประโลม

พระลูกแก้วแล้วรับขวัญ ว่าเจ้าแม่เอ๋ย แม่ลูกได้เห็นหน้ากันเมื่อยามยาก จำเดิม
แต่วันพร้าหมณ์มาพรากไปจากอก พระชนนีนี้นักแสนวิตกตั้งแต่ตรีภตรอม จน
พระสรีรรูปนั้นก็มาชุปผอมผิตพิกล เสวยแต่ธัญธรรมาศรรักษา ร่ำรำท่าสรด ด้วยบาราศ
พระโอรสทั้งสองรา พระแม่นี้ก็มาตั้งวัตรจริยาทรมาณตน **เอกภคตา ปุเร**
อาตี เมื่อยามเสวยก็เสวยแต่วันละหนทนทุกขเทวษ ยามไสเยศก็ผสมกับปถพี
ปราศจากบรรจจรรณที่แทนที่จะรองกาย ตั้งพระทัยมั่นหมายจะประสพพบลูกแก้ว
ดี เม วดี สมิทุชบุษ บัดนี้วัตรปฏิบัตินั้นก็สำเร็จแล้วด้วยลุปรรณา แม่
มาได้เห็นหน้าเจ้าแล้วทั้งสององค์ ก็สมเหมือนจิตแม่ประสงค์ในวันนี้ **ปุตตกา**
บุตรแม่กัณฑ์หาพ่อชาลีหน่อษัตริย์ อันว่าสิ่งแสนโสมนัสปรีดา อันบังเกิดด้วย
เสน่หาการุญจิต แห่งสมเด็จบรมบพิตรผู้ชนกนาราชชนนี ทั้งพระอัยกาธิบดี
อันเรื่องเดช **ป่าเลศ** จงรักษาเจ้าผู้ดวงเนตรทั้งสององค์ **ยงกัญจิติ กดี**
ปุลณี อนึ่ง ทั้งพระราชอาณิสสส์กุลสลัจ มีต้นว่าศีลสมาธิวัตรบรรพพาน อัน
พระชนกชนนีมือกนิหารมาแต่ปางก่อน ตราบเท่าถึงบรรพชากรในครั้งนั้น จงมา
คุ้มครองสองศรีสุริโยรส **อชโร อมโร ภว** ให้เจ้าเจริญพระยศนวิราศโรค
สิ่งสรรพทุกข์ ไศกอย่าบีทา จงยืนพระชนมพรรษาสืบสุริยวงศ์ เสวยพิภพดำรง
ราชอาณาจักร ในกรุงสีพีพิชัยเขตตรมทานครนั้นแล.

(ตมตถิ ปกาเสนโต สตุธา อาห)

กปุปาสีกัญจ	โกเสยย์	โชมโกทุมุพรานี จ
สสุสุ สุนุหาย	ปาเหลสิ	เยหิ มทุที อโสภถ.
ตโต เหมณจ	กายูรี	กัเวยย์ รตนามย์
สสุสุ สุนุหาย	ปาเหลสิ	เยหิ มทุที อโสภถ.
ตโต เหมณจ	กายูรี	องคท มณิเมขถ

สสุสุ สุนฺหยา ปาหเส	เยหิ มทฺที อโสภถ.
อุนฺณตํ มุขผลฺลณฺจ	นानารตฺเต จ มาณิเย
สสุสุ สุนฺหยา ปาหเส	เยหิ มทฺที อโสภถ.
อุกฺกตฺถนํ กิงฺกมกํ	เมฆลํ ปาฎิปาทุกํ
สสุสุ สุนฺหยา ปาหเส	เยหิ มทฺที อโสภถ.
สฺตฺตณฺจ สฺตฺตวชฺชณฺจ	อุปนิชฺฌาย เสยฺยสี
อโสภถ ราชปฺตฺตี	เทวกณฺณว นนฺทเน.
สํสํ นฺหาตา สฺจิวตฺตา	สพฺพภารณฺเฐสิตา
อโสภถ ราชปฺตฺตี	ตาวตีสาว อจฺฉรา.
กทลิว วาตจฺนปิตา	ชาตา จิตฺตตาวเน
ทนฺตาวรณสมฺปนฺนา	ราชปฺตฺตี อโสภถ.
สกุณํ มานุสํนีว	ชาตา จิตฺตปฺตฺตา ปตี
นิโครชฺชปฺกุกพิมฺโปกฺกฺจ	ราชปฺตฺตี อโสภถ.
ตสฺสา จ นาคมาเนสุ	นาติวุทฺตํว กุณฺขร
สฺตฺติกุขมํ สรฺกขมํ	อัสสาทนฺตํ อรุพฺพหฺว.
สา มทฺที นาคมารุหิ	นาติวุทฺตํว กุณฺขร
สฺตฺติกุขมํ สรฺกขมํ	อัสสาทนฺตํ อรุพฺพหฺวนฺติ.

เดิน (๕) ภิภุชเว ตูกรสงฆ์ผู้ทรงศีลสมาธิอันทรีย์ ส่วนสมเด็จพระ
 ผู้สืบทอดพระวิลาส ผู้เป็นบรมสัสสุราชมารดร ก็ทรงพระภาษาลังการภารณ์อัน
 เพรศนเปร้ว ใส่ในผอบแก้วกาญจณี พระราชทานไปแก่พระสร้อยสุณิสามัตรี
 ให้ประดับองค์ ล้วนแต่สรรพเครื่องทรงกษัตรา

^{จีน} **กปฺปาสิกญจ** คือพระภูษาที่ป้าสิกพัสตร์ เกิดแต่กรุงกาสีกรัฐ
 บุรีรมย์ **กปฺปาเสน กตฺ** อันนายช่างทอด้วยด้ายอุคมตุละเอี้ยค้ออน **โกเสยฺย**
 ทั้งโกไสยวัตถาภรณ์พรรณไพบุลย์ บังเกิดแต่ตระกูลโกไสยราชู อันแล้วไปด้วยโย
 กิมิชาติช่างรงนา เป็นสีสุวรรณ์เออาภาพิพรรณราย วิจิตรไปด้วยลวดลายนี้
 ก็หลายอย่าง ทั้งพื้นพรรณต่าง ๆ ประหลาดกัน **โฆม** มีทั้งไหมภูษาพรรณ
 พิสุทธิเศวต อันขจิตไปด้วยเปลือกไม้พิเศษในโฆมราชู **โกหุมฺพรานิ จ** อีก
 ทั้งบวรวัตถาชาติต่างพรรณ บังเกิดแต่เขตต์โกหุมฺพรรัฐ อันนายช่างทอด้วย
 ขนสัตว์วิจิตรบรรจง **สทสฺหสฺสกุณิก** กำหนดราคาคงได้แสนตำลึง แต่ละผืน
 ละผืนหนึ่งก็ค่ามาก ล้วนแต่พระภูษาหายากทั้งสี่ตระกูล. อนึ่ง ทั้งเครื่องอลงกร
 จำรุงเรื่องจำรัส **กายูรี** เมาะ **สุณฺณวลย** คือสุวรรณพาหุรัตบวรวิไล ล้วน
 สัตว์รัตนามย์อันไพโรจน์ **องคฺท** ทั้งคุณทลงมณีโชติชัชวาล รัตพัสตร์แก้วกาณู-
 จโงเภาส **เหมณฺจ กายูรี** ทั้งสุวรรณรัตนราชามรงค์ สำหรับจะสอดสวม
 ทรงทุกนิ้วพระหัตถ์ **ทีเวยฺย รัตนามย์** ทั้งสายสร้อยนพรัตน์อลงกร เป็น
 เครื่องพระกัณฐาภรณ์บวรวิเศษ **อุนฺณต** เมาะ **อุนฺนุสิปสาธน** ทั้งพระมหา
 มกุฏวชิระศออย่างชัตติยนารี เป็นเครื่องประดับพระเศกโมลีวิไลเลิศ **มุขมุคฺคญจ**
 อีกอลงกตประเสริฐสุพรรณเมขลา สำหรับจะแซมใส่พระเศกนางกษัตริย์ ล้วน
 แล้วด้วยพิพิธรัตนามาต เป็นเครื่องเฉลิมพระนลาตอันโอฬาร **อุกคฺตุน**
กิจฺจกม ทั้งพระปโยธรองการกาณูจนะบวร อีกพระองศาภรณ์พิจิตรเพริศแพรว
ปาฏิปาทุ ทั้งฉลองพระบาทแก้วกนกมณี ล้วนแต่เครื่องต้นอย่างดีสรรพทุกสิ่ง.

^{จีน} **ราชปฺตุตี** ส่วนสมเด็จพระยอดเขาวมาลัยมีมกุฏกัญญา อัน
 เป็นบรมนเรนทรธิดาตวงกษัตริย์ ผู้ทรงศิริสวัสดิ์วิลาสเลิศมณุษยคณานาง ด้วย
 บวรลักษณเบญจางค์เจริญเนตร ก็ทรงสรรพภูษิตวิเศษสุภาภรณ์ **เทวกญฺฉาว**

นนทเน งามดั่งองค์อินทรีอัสรเสด็จประพาส ยังทิพยนิมิตพระวันราชอุทยาน
สุวรรณภักณี วย พระอรองค์อ่อนระทวยปานกาณจนกัทลี บังเกิดในสวนศรี
 สักกเทเวศ อันชื่อจิตรลดาวนวิเศษแสนสุขภิรมย์ ยามเมื่อต้องลมร่ำเพยพาน
 ก็น้อมยอดทอดก้านอยู่ไปมา **วิวิมขมา** น ผู้ได้ได้ทัศนาการก็พิศวง ด้วย
 พระสิริลักษณ์และลออองค์อันวิลาส **นิโครธปกกพิมุโพฐี** หังบวรโอรุ
 เอี่ยมสะอาดอำไพ มีพรรณดั่งผลไทรที่สุกสด สรรพสิ่งงามพร้อมหมดทั่วพระ-
 อินทรีย์ **มานุสินี** ว ดุหนึ่งนางเทพกนิวีวิหคองงค์ มีรูปทรงนั้ก็เหมือนมนุษย์
 บวิสุทธิสมบุรณ์ หังปีกหางก็วิจิตรจรูญเจริญตา แล้วบินเพื่อนร่อนร่าในอากาศ

ตสุสา จ นาคมาเนสุ ขณะนั้นหมู่ภุมมาตย์ราชมนตรี ก็ผูก
 คชสารศรีพระที่นั่งต้น อันเป็นมหามงคลกเชนทร **นาตวิทุล** มิได้แก่ก่อน
 เป็นมัจฉิมชาติเชื้อกฤษร เชี่ยวชาญชำนาญในพิชัยยุทธ์ **สตุคิภูม** อาจอดกลั้น
 สรรพศาสตราวุธหอกปืน ไม่ย่อถนยังยืนอยู่สงคราม **อิสานนต์** มีงาอันองงาม
 ดั่งอนรด ดุนี้ก็ช้อยชดเชิดขึ้นขวา **อรุพหุ** ทรงพิริยะกำลังกล้า่องไว อาจ
 จะปราบอินทร์ให้ปราชัยทั่วทิศาตล ประดับด้วยหัตถาภรณ์เครื่องต้นเสร็จแล้ว
 ก็นำมาประทับกับเกยแก้ววิจิตรรูจี จึงสมเด็จพระมัทรีศรีวิสุทธิกัญญา **นาคมารุ**
 ก็ทรงบรมโอยราคะชาติ แวดล้อมไปด้วยดิเรกราชบริวาร

อุโก ขตุติยา กษัตริย์ทั้งสองก็ประดับด้วยแสนศุงควรมหัตยเศศ
 เสด็จถึงชนชาวารประเทศที่ประทับไพร **ย้าบ สณุขโย** ส่วนสมเด็จพระเจ้ากรุง
 สณุชัชราชอัยกา ก็พาบรมบุตรนัดดาคนานิกรอนงค์ หังหมู่พลจตุรงควาไชย
 สิบสองโอโชนีเที่ยวประพาส ชมพนมพนัสพนาวาสหิมพานต์ **มาสมตต์** กำหนด
 ได้เอกมาศประมาณโดยนิยมา สรรพสัตว์มิได้บีทาซึ่งกันแลกัน ในจังหวัด

วนาสัณฑ์คิงขรเขต **มหาสตุตส์** เตเชน ด้วยบรรพญูทธิศักดิ์ดาเดชสมตั้ง
จบารมี แห่งหน่อพระชินสีห์นั้นแล.

(ตมตถ์ ปกาเสนโต สตุถา อห)

สพพมฺหิ ตํ อรณฺณมฺหิ ยาวนฺเตตฺถ มิกา อหุ
เวสฺสฺสนฺตเร สุตฺเตเชน นานฺณมณฺณํ วิหะยฺมฺ.

สพพมฺหิ ตํ อรณฺณมฺหิ ยาวนฺเตตฺถ ทิชา อหุ
เวสฺสฺสนฺตเร สุตฺเตเชน นานฺณมณฺณํ วิหะยฺมฺ.

สพพมฺหิ ตํ อรณฺณมฺหิ ยาวนฺเตตฺถ มิกา อหุ
เอกขณฺมฺ สนนฺนิปาตีสฺสุ

เวสฺสฺสนฺตเร ปยาตมฺหิ สิวินํ รัฏฺฐวฑฺฒเน.

สพพมฺหิ ตํ อรณฺณมฺหิ ยาวนฺเตตฺถ ทิชา อหุ
เอกขณฺมฺ สนนฺนิปาตีสฺสุ

เวสฺสฺสนฺตเร ปยาตมฺหิ สิวินํ รัฏฺฐวฑฺฒเน.

สพพมฺหิ ตํ อรณฺณมฺหิ ยาวนฺเตตฺถ มิกา อหุ
นาสฺสุ มณฺชฺช นิกฺขิยฺมฺ

เวสฺสฺสนฺตเร ปยาตมฺหิ สิวินํ รัฏฺฐวฑฺฒเน.

สพพมฺหิ ตํ อรณฺณมฺหิ ยาวนฺเตตฺถ ทิชา อหุ
นาสฺสุ มณฺชฺช นิกฺขิยฺมฺ

เวสฺสฺสนฺตเร ปยาตมฺหิ สิวินํ รัฏฺฐวฑฺฒเนติ.

เดิน (๖) **ภิกฺขเว** ตูกรสงฆ์ผู้ทรงศีลวิสุทฺธิสังวร ปางเมื่อพระเวส-
สันดรออกอุบายดองกษัตริย์ **สิวินํ รัฏฺฐวฑฺฒเน** อันทรงประพาศความเจริญ
สิริสวัสดิ์แก่ชาวสิหิราชู เสด็จจากสักกทัตติยาवासวนาครม สรรพสัตว์ในพนัสพนม

แนวพนาเวศ ท้าวปรีณทลขอบเขตทั้งสามโยชน์เป็นกำหนด ซึ่งสมเด็จพระยอด
 ประยูรศมกกุฎราชกุมาร อันทรงแผ่พรหมวิหารสมาธิไปกางกัน คือชายเพชรทั้งเจ็ด
 ชั้นช่วยกำบังภัย **ยาวนุเตตถ** ประมาณมากน้อยเท่าใดแต่บรรดามี **เอกขุณิ**
สนุนิปาตีสุ ก็มาสโมสรประชุมในประเทศที่อันเดียวคฤศจรรย์ แล้วต่าง ๆ ก็
 ปรับทุกข์กันตามประสาสัตว์ ว่าพระเดชไต่อยู่คัมภีร์พรพบุ้ทวันตรราย เราท่าน
 ทั้งหลายนี้ก็อุปไปด้วยเมตตากฤจิต มิได้เกิดประทุษฐกิจก่อการพาลพิบัติเหตุ
 บัดนี้พระบั้นปกเกล้าจะจากไกล ขึ้น **อิโต ปญฺญาย** ชาวเราเอ๋ย จำเดิมแต่นี้ไป
 จักอนาถา **ลขฺชา วา น ภวิสฺสุติ** ต่าง ๆ จะไม่สำรวมกายละอายบาป จัก
 ริเริ่มรันทการมอันหยาบอย่างบูรณกาล จะเบียดเบียนกันเป็นอาหารตามประ-
 โยชน์ตน สรรพสัตว์จับทวิบาทหันทั้งไพรสณฑ์ชวนกันเศร้าโศก ด้วยมหาบุรุษ-
 วิโยคอาตุร **นาสุสุ มณฺชฺญ นิกฺขิสุ** มิได้เปล่งเสียงไพเราะจำรูญจำเรื้อใจ
 ให้เย็นเยียบเยียบสงัดไปทั่วพนาเวศ

เดิน **สณฺชยณรินฺโท** ส่วนสมเด็จพระเจ้ากรุงสุยชัยนาริเบศร์บรม-
 บิดาก็ตรัสถามถึงมรรคมรรคาอันประดับ ขุนมนตรีก็กราบทูลว่าเสร็จสรรพโดย
 พระราชประสงค์ ขออัญเชิญพระยอดชัตติยวงศ์มกุฎเกศ เสด็จดำเนินพลนิวัติ
 นิเวศน์เวียงชัย ท้าวเธอก็สั่งให้ไปทูลพระเอกอัครคณันท์หน่อกษัตริย์ **ภริณฺจารา-**
เปตฺวา แล้วให้เอาพิชัยภีร์รัตนไปตีประกาศ แก่หมู่จตุรงค์ประชาราษฎร์สิ้น
 ทั้งปวง กำหนดจะยกพยุหะทัพหลวงคืนเข้ากรุงไกร พระพิชัยสืพิมหาบุรุษนั้นแล.

(ตมตฺถิ ปกาเสนฺโต สตุถา อห)

ปฏฺยิตฺโต	ราชมกุโค	วิจิตฺโต	ปุปฺผสนฺถโต
วสี	เวสฺสนฺตโร	ยตฺถ	ยว ตาว
ตโต	สญฺจิสฺสสุสานิ	โยชิโน	จารุทฺสฺสนา

สมนุตา ปริกْرِสุ

เวสฺสฺนุเตเร ปยาตมฺหิ สิวินิ ฤษฺชวฑฺฒเน.
 โอโรธา จ กุมารา จ เวสฺยานา จ พุราหุณฺณา

สมนุตา ปริกْرِสุ

เวสฺสฺนุเตเร ปยาตมฺหิ สิวินิ ฤษฺชวฑฺฒเน.
 หตุถาโรหา อนิกฺกฺฐา ฤถิกา ปตฺตฺติการกา

สมนุตา ปริกْرِสุ

เวสฺสฺนุเตเร ปยาตมฺหิ สิวินิ ฤษฺชวฑฺฒเน.
 สมากตา ชานปทา เนคมา จ สมากตา

สมนุตา ปริกْرِสุ

เวสฺสฺนุเตเร ปยาตมฺหิ สิวินิ ฤษฺชวฑฺฒเน.
 กโรฎฺฐิยา จมฺมชฺรา อิลฺลํหตุถา สุวมฺมิโน

ปุโรโต ปฏฺธิปชฺชิสฺสุ

เวสฺสฺนุเตเร ปยาตมฺหิ สิวินิ ฤษฺชวฑฺฒเนติ.

เคิน (๗) ภิภเว ตูกรสงฆ์ผู้ทรงจตุปาริสุทธิศีลวิเศษ **ราชมคฺโค**

อันว่าดั่งแถวสถลวิถีที่เวศราชมรรคา **ปฏฺธิยคฺโค** อันบุคคตคกแต่งประดับประดา
 ดุมไพบาร คุจวันวิสาขบุชากาลนักษัตรมงคล เป็นต้นว่าทูปปราบให้ราบรื่น
 เอาทรายรายเรียบพื้นเส้าอันสะอาด **วิจิตฺโค** วิจิตรไปด้วยธงฉัตรกัถลีมาศมีนี้
 ต่าง ๆ ทั้งราชวัติทั้งสองข้างทางเป็นระยะไป อีกทั้งหมดน้ำแลหมี้อดอกไม้มีพรรณ
 นานา **ปุปฺตฺสนฺถโค** ดาษไปด้วยกุสมมาลาสรพสิ่งพิเศษ **ทพฺพปุปฺตฺสนฺถ**
 คือดอกหญ้าแพรกแลข้าวสารสุทรเศวต กับเมล็ดพรรณผักกาด **สุมนเมว จ**
 อีกทั้งสุมนบุปผาชาติโอฬาร **ลาชฺปณฺจmani** มีข้าวดอกเป็นคำรบห้าประการ

พอรบสิ่ง จัดได้ว่าของบูชาอันยิ่งอย่างบูรพประเพณี ไปรยปรายไปในราววิถี
ทั่วทั้งปวง ประมาณมรรคประเทศทางหลวงได้หกสิบโยชน์เป็นกำหนด ตั้งแต่
วงกตบรรพตตรวจเท่าถึงพระนคร.

^๕**ฉ. บคฺติยา** ส่วนสมเด็จพระมอติศรทั้งหกษัตริย์ ก็ทรงวิภูษิต
รัตนอลังการ แล้วต่าง ๆ เสด็จทรงเกษนทราธารพระที่นั่งต้น อันประดับด้วย
หัตถาภรณ์เลิศล้ำล้วนกนกมณี **ตโต สฎฺฉิสหสฺสานิ** ลำดับนั้นหมู่สหชาติ
มนตรีทั้งหกหมื่น อันเกิดร่วมวันพันคืนกับบรมนเรศร์ **โยธิโน** ล้วนแต่ทรง
สุรศักดิ์เดชในยุทสงคราม **จอรุหสฺสนา** มีกายอันงดงามไปด้วยเครื่องประดับ
ควรจะจับใจ ถืออาวูรแกว่งไกวประจำกร **ปริกริสฺสุ** ก็แห่ห้อมพระจอมพิภพ
เชตุรตุเคียรดาษ **โอโรธา จ กุมารา จ** ส่วนแสนสร้างค่องงศ์นาฏนิกร-
กัญญา กับทั้งขัตติยกุมาราเหล่าประยูรวงศ์ ต่าง ๆ ก็ขึ้นสู่ถืองตีสวิภามาศ
ทั้งรัตนอัครราชชาติกฤษ โดยตำแหน่งฐานันดรแห่งตนแลตน **เวสิยานา**
จ พุราหุมนา กับทั้งพราหมณ์เจ้านาฏมนตรีในไตรเวท แลพ่อค้ำวานิชเพศ
สิ้นทั้งปวง ก็โดยเสด็จในกระบวนทัพหลวงพยุหบาตรา.

^๖**[หตุธาโรทา** พวกพลศโยธิ ขึ้นขับชี่กฤษนิกร นับตัวกเรนทร
ได้ละสี่คน จตุรงค์บาทพลรักษาท้า เท้าละสองประสมเข้าเป็นแปดนาย นับ
ทั้งคนตอกลางท้ายอีกสี่ กำหนดหนึ่งหัตถ์มีสิบสองคน สามหัตถ์สี่สิบสามสิบหก
ยกพยุหบาตรา.

อนิฏฺฐา พลอาชาชาติพาชี อศวโยธินขึ้นขับ อีกชนสำหรับรักษาบพ
อาชาชาติข้างละคน อาชาหนึ่งนับพลได้สามนาย ตามกันผ่นผายสามอาชา สิริโยธา
แก้วคน จัดเป็นอัสสานิภพลหนึ่งซึ่งตรวจตรา แต่งตามอศวโยธาพยุหสงคราม.

๑. ความในวงเล็บนี้เป็นความสมเด็จพระปรमानุชิต ทรงแทรกทีหลัง.

รติกา พลรดงอนงามเยี้ยวระยง เสนารอดขึ้นตำรงบนบัลลังก์ เป็นสอง กับสารถีนั่งเบื้องหน้า ขับอาษาเยื้องย่าง อิกทหารสองข้างสองคนพลรักษารด เป็นสี่สันทั้งหมตรถหนึ่งมี สามรถทวาทสโยธีโดยชบวน จัดเป็นเวรดานีกถ้วน กระทบวนหนึ่งซึ่งตกแต่ง ตามตำแหน่งรตพยุหยาตรา.

ปฤติกา หนึ่งพลโยธาเดินเท้า ใต้เท้าตามกันชั้นละสี่ จัดเป็นองค์ บัศตานิถโยธีหมู่หนึ่งฟังคนเน... พลหัยรดคชโยธาเดินเท้า สันทั้งสี่เหล่าเข้า- ชบวน คิดเป็นขวยหาญหกสิบคน กระทบวนหนึ่งซึ่งไต่ตรวจ เป็นหมู่หมวด โดยนิยมตั้งนี้ สิริดุรงครดคชหัตถิ สิ่งละหุ้มนสี่สี่พรรณ บันออกเป็นสามกระทบวน คิดเป็นขวยทหารหกหมื่นหกพันหกร้อยหกสิบหกจำนวนจำแนกกอง เศษเหลือสี่สิ่ง ละสองสันทั้งสามเหล่า.

การกา หนึ่งพวกพลชาววานใต้เท้าตามพยุหะทัพ ทั้งห้าหมู่มีพร้อม- สรรพทุก ๆ คณะ คือช่างไม้ช่างทอง จัดเป็นหมู่หนึ่งซึ่งประจำกอง มีคนงานเป็น คำรบสองก็สี่อย่าง คือช่างหม้อช่างขุนช่างทอหูก ช่างฉลาดร้อยกรองผูกฟู่พันบุผา หมู่สามพวกอสุภการกระทำธนู แลหมู่ช่างย้อมพร้อมพลชาววาน มีจอบเสียม สำหรับการชุดบ่อสระ ปะที่ขัดสนชลวารี หมู่คำรบสี่ล้วนช่างกลับกลบแลช่างวาด กับช่างสานเสื่อสาตกวาดเทหยากเยื่อเชื้อชานดอกไม้ อิกช่างเหล็กช่างกลึงไปใน กองทัพ หมู่ห้ามีพร้อมสรรพทุก ๆ คณะ คือช่างหนังช่างกระทำรด ครบจำนวน ถ้วนหมดอยู่ทุกกอง เสียงสินธพดุรงค์ร้องหรือหรือหรรษ์ เสียงเกรนทรคำรนสนั่น เนียรนาทง เสียงรณพัตถ์นางสะเทือนสะท้าน เสียงพลโยธาหาญโห่ร้องก้องกึก ในกลางป่า].

ย้าย **หตุดาโรหา** พวกพลคเรนทรเชี่ยวชาญ ขับชีสารคูน้องอาจ **อนิกฤจา** พลอาษาชาติเรียวแรง ล้วนแต่เข้มแข็งว่องไว **รติกา** พลรดเรียงไสว

แลเป็นทิว ธงชายปลิวปลัดปลายอน **ปตติการกา** พลบทจรนี้ก็ดูให้ยืมหาญ
 ล้วนชำนาญชำนาญในการศึก หมู่พลจตุรงค์พิลึกแลทั้งสี่เหล่า งามเพริศเพราะ
 ไปด้วยเครื่องประดับ สรรพสรรพวงค์พิลาศ **ภโรจญา** สวมหมวกมากพันทอง ไล่
 เกาะกรองเสื่อหนึ่ง อาจบ้องกำบังสรรพอาวุธ เครื่องพิชัยยุทธรงค์ **อิฎฐิหตุถา**
 มีมืออันทรงศรธนู ชูโล่ค้ำแลดาบเขน เป็นชนคั่นแน่นแสนเสโล โดมรุกข์ดั่งเทพวน
 ตามกระบวนยุทธพยุหบาตร ล้วนแต่สามารถมทิมา อาจรังเองจากขเมามัน มิได้
 ดอยเหน็ดด้วยกล้าแข็ง ต่าง ๆ ก็คืออาวุธกวดแกว่งสำแดงเดช **ปุโรโต ปฏิปฐิสู**
 ก็แห่เสด็จบรมชัตติยาธิเบศร์เป็นกระบวนหน้า คงเดิม **เนกมา จ สมาคตา**
 ฝ่ายฝูงประชาชาวนิคมชนบท ก็ตามแวงล้อมพระจอมประยูรยศยอชัตติยวงค์
 ท้าวเธอก็ให้ขยายเขยอันพยุหจตุรงค์ราชโยธี มาโดยลำดับสกลวิถีดวงเดือนเพรศ
 ประทับร่อนแรมในหิมเวศตามระยะทาง ให้เดินนิกรแสนแสนางค์แต่วันและโยชน์
 เป็นกำหนด พลางชมพนมพนัสบรรพตพฤกษคณา ทั้งห้วยละหานแหวนผา
 คีลาลาด เสนาะเสียงปักษาพิชชาครังระงมไพโร ทั้งเสียงจกกระจันพรณเรไร
 ระรี่เรื่อย ฟังน้ก่น่าเจือจันเอาวรณ์ ทกษัตริย์เสด็จโดยพนาครคุมโหพา
 ด้วยแสนสร้งคพลาหาญแหแหแลพิลึก สนั่นเสียงหัยรดชก้องก็ก่ในกลางดง
สฎฐิโยชนนกุล สันมรรคาลัยไพโรระหงทกลีบโยชน์โดยนิยมนมา

เดิน ถ้าจะนับแต่วันบรรพชากำหนดเดนาน ถึงเจ็ดเดือนจึงได้พระราชา-
 หานสองกษัตริย์ ชูชกพารีบริดมาโดยมรรคา สิบห้าวันจึงถึงพระพาราเซตุคร
 แต่ตระเตรียมพลนิกรอยู่เจ็ดวัน จึงยกไปยังเขตซัณฑ์ศรีวงกต กว่าจะบรรลุพระ
 อาศรมนถ ถึงเดือนหนึ่งกับยี่สิบสามราตรี แต่ย้วยยังอยู่ในพนาลีได้เดือนเศษ
 จึงยกพลนิเวศนิเวศนเวยงชัย สองเดือนก็ถึงกรุงไกรพระพิชัยสี่ปี สิริเป็นปีหนึ่ง
 กับสิบห้าราตรี ไม่เคยล่อนคลา จึงคืนเข้าพระพารานี้แล้วแล.

(ตมตถ์ ปกาเสนุโต สตถา อาห)

เต ปาวีสุ ปุริ รम्म	พหุปากการโตรณ
อุเปต อุนนปาเนหิ	นัจจกัเตหิ จุภย
วิตถา ชานปทา อาสุ	เนคมา จ สมากตา
อนุปุตเต กุมารมฺหิ	สวิน รฎจวฑฒเน.
เจลุกุเขโป ปวตฺติตถ	อาคเต ชนทายเก
นหนิ ปเวสี นคเร	พนฺชนา โมกฺโข อโฆสก.

(ตมตถ์ ปกาเสนุโต สตถา อาห)

ชาตฺรุมยํ วสุส	เทโว ปาวสุสิตาวเท
เวสฺสนตฺเร ปวิฏฺจมฺหิ	สวิน รฎจวฑฒเนติ.

เดิน (๘) ภิภุขเว ดูกรสงฆ์ผู้ทรงศีลสังวรอินทรีย์ เต ขตฺติยา
อันว่าบรมนราธิบดีทั้งหกษัตริย์ เสด็จถึงบุรรัตนสีฬารัฐ พหุปากการโตรณ
อันประกอบด้วยซุ้มทวารกาญจนามาศอยุ่เรียงราย ทั้งปราการบ้อมค้ำยนั้นก็มั่นคง
ดุก็สูงทรงเงื่อมตระหง่านงาม อาจป้องกันสรรพสงครามหม่อมมิตรราชปรบักษ์
อุเปต อุนนปาเนหิ บริบูรณ์ด้วยอนเนกนาครรสโกชน์ ทั้งอัฐฐานเอมโอส
อันอุดม นัจจกัเตหิ จุภย กับสิ่งทั้งสองประเสริฐสมสำหรับนคร คือคูริยางค์
ซบพ้ออันแสนสุขบันเทิง เป็นที่เกษมสำเร็จราชฎร์ประชาชาวพิชัยเขต หกษัตริย์
ก็เสด็จประเวศราชธานี พรั่งพร้อมด้วยแสนสุรชาติ โยธินันท์แห่ง ตามท้องถนน
แน่นอยู่เนื่องนันต์

ขึ้น วิตถา ชานปทา อาสุ ผู้งประชาชนก็ประชุมชนกันสิ้น
ทั้งปวง มานั่งเบียดเสียดทั้งสองข้างถนนหลวงอยู่แออัด ต่างคนก็โสมนัสยินดี
คอยรับเสด็จพระยอดชตฺติยาภิเชกศรีสมมุติวงศ์ อันอาจให้สรรพสิ่งประสงค์ทรัพย์-

โกโค **เจลกุเขโป ปวตฺติคฺค** บ้างก็เปลื้องผ้าห่มทำเป็นธงชัยขึ้นโบกโบย
เหนือเศียรเกล้า บุษาสมเด็จพระลูกเจ้าจอมกษัตริย์ ต่าง ๆ ก็อวยลิสวัสดิ์ถวายเป็น
ท้าวเธอก็เสด็จขึ้นสู่ศฤงคารลงกรกาญจนพิมาน ประดับด้วยมโหสิริยศสูงการ
ควรจะเปรมปรีดิ์ **เสด็จเสวยอุพาริราชกามสมังคีศรีสุขุมสุขแสนสารภิมรย์**
อันยังด้วยพระยศอุดมวิลาส **คืน นนฺที ปเวสฺสิ** จึงให้เอาอานันทเกร็ดประกาศ
แก่ชนชาวพระนคร ให้ปล่อยสัตว์นกรที่กักขัง โดยต่ามีกำหนดตั้งแต่วิฬาร์
อย่างขังไว้ให้ได้ทุกขเวทนา เร่งปล่อยไป

ปลุกฺกุสกาเล ครั้นเมื่อราตรีภาคปัจจุสมัย จึงทรงพระปริวิตกว่า
เสว เวลาพຸ່ງนั้นผู้เฝ้าจากทั่วทั้งปวง แจ้งว่าอาตมะเสด็จคืนยังเมืองหลวงจะ
ชวนกันปรีดา ต่าง ๆ ก็แจ้แตกตื่นกันมากอยรับพระราชทาน จะพูนเพิ่มบวร
กฤษฏาภินิหารมหาบริจาค เออไฉนจะได้ทรัพย์อันใดโดยมากมาแจกจ่าย ให้
อิมพระกมลที่มุ่งหมายในครั้งนั้

ขึ้น ตสฺมี ขณ ขณะนั้นก็ร้อนถึงอาสน์โกสิยัสักกเทวราช จึงยัง
ทำฝนสัตตรัตนามาศมีพรรณนานา คือสุวรรณเทริญมุกดาเวทุริยะจำรัส ทั้งวิเชียร
มณีรัตนประพาพ ก็ครบเจ็ดประการสรรพสิ่งวิเศษ ให้ตกเต็มสกลนครศทั่วมุ
ลำเนา **ขานุมตฺต** ลึกประมาณเพียงเช้าควรจะยินดี แต่ในบริเวณจังหวัด
ปราสาทศรีทวมถึงสะเอวคู้จรรย์ จึงป่าวประกาศให้ราษฎรชวนกันมาคู้ยชน
เป็นของประชาชนตามคามเขต เหลื่อนั้นชนเข้าพระนิเวศน์ห้องพระคลังหลวง
ฝูงชนทั้งปวงก็ชวนกันขึ้นบาน **ทานมุเข อุปฺภูจฺเปสฺสิ** ท้าวเธอก็ตั้งบำเพ็ญ
พระบรมโพธิสมภารทานบารมี โดยพุทธานุการประเพณีนั้นแล.

ตโต เวสฺสนฺตโร ราชานํ ทตฺวาน ขตฺติโย
กายสฺส เกทา สปฺปลฺโณ สกฺคํ โส อุปฺปชฺชถาติ.

เดิน (๙) **เวสฺสณฺตโร ราช** อันว่าสมเด็จพระบรมชัฏติยาธิบดินทร์
 อสัมภินวงศ์เวสสันตรมหาราช **สปลฺโย** อันประกอบไปด้วยพระปรีชาฉลาด
 ในที่บำเพ็ญทาน **ทานํ ทตฺวาน** ทรงสืบสร้างพระกฤษฎาภินิหารทานบริจาค
 อันมากบริบูรณ์แก่พระอัชฌาสัย ตราบเท่ากำหนดพระชนมชีพได้ร้อยสี่สิบพระ-
 วรรษา **กายสฺส เกหา** ก็ทำลายบุญจุปาทานชั้นสวรรค์ ขึ้นไปปฏิบัติ
 ปรากฏเป็นสันตฺสูติเทวราช เสวยทิพยสมบัติในรัศมีพินาศเมืองสวรรค์ชั้น
 ตฺสูติเทวพิภพ.

ทำนองธรรมวาทกลาย (๑๐) **สตฺธา อิมํ คาสสทสฺสปฏิมณฺฑิตํ**
มหาเวสฺสณฺตรชาตํ อหริควา สมเด็จพระบรมราชาศกาศดาจารย์ มีพระ-
 พุทธบริหารบดินทูประธรรมเทศนา ซึ่งมหาเวสสันตรชาตก อันประดับด้วย
 พระคาถาพันหนึ่งจบลงแล้ว ก็มีพระพุทธานุญาตว่า **ภิกฺขเว** คุณสงฆ์ทั้งปวง อัน
 ว่าห้วงแห่งมหาเมฆพลาหก ให้ตกซึ่งท่าฝนโบกขรพรระปวัตนาการลงในตำแหน่ง
 บวรพันธุงศ์สมาคมแต่ในกาลก่อน ครั้งพระตถาคตเสวยพระชาติเป็นบรมชัฏติ-
 เพลสสันตรด้วยประการดังนี้ ทำนองธรรมวาทแท้ **คโต สตฺถา นิ ปกาเสควา**
 ลำดับนั้นสมเด็จพระชินสีห์ก็มีพระพุทธานุญาตสั่งแดงพระจตุราริยสังฆธรรมสี่ มี
 ทุกขสังข์เป็นต้น มีมรรคสังข์เป็นอวสานที่สุด เมื่อจบพระพุทธเทศนาแล้ว ก็
 ประมวลมาซึ่งอดีตชาตก ยกเป็นโอสานคาถาว่า

ขุขฺโข พุราหฺมโณ ลุขฺโโข คุณสงฆ์ อันว่าชุกชีขราลุทธชาติ
 ฉกรรจ์กาจ กลับชาติมาคือพระเทวทัตตยโสธรราชอนุชา **อมิตฺตคาปฺนา จ**
 นางอมิตตดาพราหมณีนั่น กลับชาติมา คือนางจิณฺจมาณวิกา อันเป็นตติยสวีก
เจตปฺคฺโต อันว่านายเจตบุตรมิลลุทธพรานบ้านั้น กลับชาติมา คือพระฉนฺน-
 เถระ อันเป็นสหชาตกับพระตถาคต **คาปฺโส** พระอจฺจตคาบสนั้น ครั้นกลับชาติมา

คือพระอัครทักษิณเสาวภรรยาเสนาบดี **สกุโก** สมเด็จพระปิตุลาเสวราชบิดีเทวราช
 กลับชาติมา คือพระมหาเถระอนรุฑ์ **วิสุกมโหม** พระวิสสุกรรมเทพบุตรนั้น
 กลับชาติมา คือพระมหาโมคคัลลานะอัครอัครสาวก ผู้ยกเอาตักกะฝ้ายอิทธิฤทธิ์-
 อภิญญา **มคฺคมฺหิ สีโห ราช** เทพดาที่นฤมิตเป็นพระยาไกรสรสีหราช
 กลับชาติมา คือพระอุบาลีมหาชีณาสพ เทพดาที่เสวรังสรรสรวิรายพเป็น
 พยัคฆราช กลับชาติมาคือพระมหาอริยสงฆ์สัมพลี เทพดาที่ประวัติกายินทรีย์
 เป็นที่ปราช กลับชาติมาคือพระจุลนาคนมหาเถระ **ทวเร รกฺขติ เทโว**
 เทพดาที่นิรมิตเป็นพระบรมพุทธรางกูรเพสสันดรราชดาบส มาอภิบาลสองสุริย-
 ราโชรสในมคคันดรประเทศนั้น กลับชาติมา คือพระมหากัจจายนะนราภสวาก
 นางเทพธิดาที่นิรมิตเป็นพระมัทรีมารักษาสองชาติตียโปดกนั้น กลับชาติมา คือ
 นางวิสาขามหาทักขิณบรจก **ปจฺจยนาโค วารโณ** พระยาเศวตศเคนทร
 บัจจยนาถ กลับชาติมาคือพระมหาอริยกัสสปสังฆวุฒาจารย์ **กเรณฺเฏสจฺจารินี**
 นางกเรณฺเฏเศวตสารผู้มารดาบัจจยนาถนั้น กลับชาติมาคือนางกิสาโคตมีสากิยวงศ์
มทฺทราช สมเด็จพระบรมกษัตริย์มัททราชปิตุรงค์แห่งพระมัทรีนั้น กลับชาติมา
 คือพระยามหานามศากยราช **อพฺภนฺตเร มหามจฺโจ** อันว่าอำมาตย์ผู้เป็น
 นายนักกรรณาข่าวสารอันเดือดร้อน ไปกราบทูลสมเด็จพระเวสสันดรนั้น กลับ
 ชาติมา คือพระอนนทเถระพุทธอุปัฏฐาก **หวนเวยฺยาวจฺจามจฺโจ** อำมาตย์
 ผู้ได้จัดแจงบริจาศัตตสดกมหาทาน ประวัตีสืบสันดานมา คืออนาถบิณฑิก-
 มหาเศรษฐี **สณฺขโย** สมเด็จพระเจ้ากรุงสฤษัชนกาทิบดี กลับชาติมา คือ
 สมเด็จพระบรมพุทธบิดาสุทโธทนมหาราช **มุสฺสตี เทวี** พระมุสตีชนนีนาถนั้น
 กลับชาติมา คือสมเด็จพระสิริมหามายาเทพบุตรพุทธชนนี พระมัทรีราชเทวีนั้น
 กลับชาติมา คือพระนางยโสธรพิมพาผู้เป็นมารดาพระราहुล **ขาลีกุมารี**

พระราชลี้ตระกูลชัตติยกุมาร ประวัตติสืบสันดานมา คือพระราหูลขีโนรสาริราช นางกัณหาชื่อนานาภูนั้น กลับชาติมา คือนางอุบลวรรณาเถรี **ปริสา สหชาติา จ** อันว่าสหชาติโยธีทั้งหกหมื่นนั้น กลับชาติมาคือคณานิกรพุทธเวไนยทั้งหลายนี้ **เวสุสบุตรโ** สมเด็จพระเวสสันดรราชบิดานั้น กลับชาติมา คือองค์พระตถาคต อันบรรลุโลกุตตมาภิเษกสัมโพธิธรรมมี **สิริมน** ทรงซึ่งสิริโสภาคย์จัพพิพรพรรณรังสรรค์มีที่บึงแห่ง มีพยามปกามณฑลโดยรอบข้างละวา **สญญญ** ตรีสรูซึ่ง นานาเนกวิธธรรมทั้งปวงทั่วไปในอัทธานทั้งสาม คืออดีตกาล อนาคตกาล ปัจจุบันกาล **สมมาสพุโ** ตรีสรูพุทธาภิเษกสัมโพธิญาณ ด้วยพระองค์ มีอาการอันมิได้วิปริต

ธาวเรด ชาติกั ดูจรจตุพิชบรรพสัททั้งปวง จงตั้งโสดประสาทสดับ ซึ่งพระมหาเวสสันดรชาดก แล้วพึงมนสิการกำหนดไว้ โดยนัยพุทธภาษิตกถา อันพระตถาคตบันฑูรพระสัทธรรมเทศนามาจะนี้ เอวัง ก็มีด้วยประการดังนี้แล.

นครปุเปเวสนกณท์ นิภูจิต์

ประดับด้วยพระคาถา ๔๘ พระคาถา
(ปู่พาทย์ทำเพลงกลองโยน)